

Henryk Witczak

Z dziejów kościoła świętego Wojciecha w Koninie (Morzysławiu)

Studia Włocławskie 11, 304-315

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. HENRYK WITCZAK

Z DZIEJÓW KOŚCIOŁA ŚWIĘTEGO WOJCIECHA W KONINIE (MORZYSŁAWIU)

Na wzgórzu morzysławskim, górującym nad doliną Warty, stoi świątynia pod wezwaniem św. Wojciecha, będąca kościołem parafialnym dawniej w miejscowości Morzysław, która obecnie znalazła się w granicach administracyjnych miasta Konina. Nie była to jedna świątynia, ale kilka po sobie następujących. Pierwszą – niewątpliwie – była budowla drewniana. Dwie następne były murowane: pierwszą zbudował ks. Andrzej Liszkowski, a druga powstała na początku XX wieku, pod kierunkiem ks. Stanisława Chmielewskiego. Można więc stwierdzić, że w tym miejscu istniały przynajmniej trzy świątynie. Nim omówię kwestie związane z kościołem, podam podstawowe informacje o wsi i parafii.

Wieś i parafia Morzysław

Najstarsze wiadomości dotyczące wsi Morzysław odnoszą się do XIV wieku. W roku 1326 jest ona wzmiankowana jako wieś królewska, w starostwie konińskim¹. Rejestr poboru z 1579 roku podaje, że jest ona w posiadaniu starosty konińskiego i jednocześnie wojewody brzeskiego – Jana ze Służewa². Po drugim rozbiórze Polski teren ten został włączony do państwa pruskiego, które przejęło majątki królewskie i kościelne na skarb państwa. W skład XIX-wiecznego Morzysławia wchodziły: wieś, folwark, osada i karczma nad Wartą. Wieś i folwark³ zamieszkiwały 133 osoby i miały w użytkowaniu 327 mórg ziemi⁴.

W czasie II wojny światowej rozpoczęto w okolicy wydobywanie węgla brunatnego⁵ i to w przyszłości spowodować miało w rejonie konińskim rozwój ekonomiczny i społeczny. Jednak sama wieś Morzysław dopiero w roku 1967 została włączona w granice administracyjne miasta Konina⁶.

O czasie powstaniu parafii możemy wnioskować jedynie ze źródeł pośrednich oraz na podstawie ustalonego wówczas sposobu erygowania (powstawania) parafii.

Proces jej powstawania przebiegał następująco: osoba, która chciała wybudować kościół, zgłaszała to władzy duchownej, a także gotowość przekazania odpowiednich dóbr na utrzymanie duchownego, który przy tej świątyni będzie pełnił funkcje duszpasterskie. Osoba ta była nazywana fundatorem⁷, dzieło, które stworzyła, fundacją⁸, a w rezultacie – jako podmiot prawny – beneficjum⁹. Do obsługi tegoż wybierano później duchownego zwanego beneficjentem¹⁰. Po ustaleniu tych spraw, władza diecezjalna wydawała dokument zwany aktem erekcyjnym¹¹, który powoływał do istnienia parafię. Określano w nim: fundatora, okręg parafialny, wezwanie kościoła i jego przywileje. Fundator w zamian za swoje zasługi dla powstania świątyni miał prawo prezenty¹², czyli wskazania władzy duchownej kandydata na urząd w tej parafii, a także prawo patronatu¹³, czyli opieki nad potrzebami materialnymi kościoła¹⁴.

Świątynie w tym czasie fundowali panujący, a także dostojnicy świeccy i duchowni. Domyślać się należy, że wraz z rozwojem Konina rozwijały się okoliczne wsie, a co za tym idzie, powstawały w nich kościoły. Uposażenie nowo powstałych świątyń stanowiły, oprócz użytków rolnych, dziesięciny pobierane od ludności zamieszkującej dany teren, a także ofiary składane z racji posług sakramentalnych¹⁵.

Na czas powstania parafii wskazują też ślady dawnego uposażenia pozostałe w aktach sądowych, w których znajdują się zapisy sporów dotyczących finansów parafii. Znane są procesy między proboszczami a okolicznymi dziedzicami o dochody parafialne z lat 1419 i 1436¹⁶. Pierwszy dotyczy dziesięciny i wspomina o „dawnej obserwacji”, sugerując, że podstawą wydanego wyroku była istniejąca wcześniej sytuacja. Dawną obserwację w 1419 roku nietrudno odnieść do wieku XIV. Kolejny dokument to nakaz Sędziwoja, ustanawiającego we wsi Wola sołectwo, aby jego posiadacze co roku płacili proboszczowi kościoła po 2 grosze, a także miarę żyta i owsa. Tak więc już w XIV wieku była tu parafia.

Niestety, nie przetrwał do naszych czasów dokument erekcyjny parafii, stąd poprzestajemy na aktach dopiero z XVI wieku. Podstawą do stwierdzenia istnienia i funkcjonowania parafii był *Liber beneficiorum*¹⁷ powstały w 1510 r. za pontyfikatu arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Łaskiego. Zawiera on podstawowe dane dotyczące parafii z początku XVI wieku oraz stwierdzenie, że istniała w niej wtedy świątynia¹⁸. Prawo patronatu i prezenty wobec niej posiadał monarcha¹⁹. A skoro teren ten był własnością królewską²⁰, to albo sam monarcha, albo działający w jego imieniu starosta podjął decyzję o powstaniu tejże świątyni. Od początku prawdopodobnie nosiła ona wezwanie św. Wojciecha²¹. Dzień dedykacji obchodzono w pierwszą niedzielę października²², a odpust ku czci św. Wojciecha w jego święto 23 kwietnia²³.

Przeglądając dokumenty z początku XVI wieku, możemy stwierdzić, że okręg parafialny²⁴ obejmował następujące wsie: Morzysław, Grojec²⁵, Szczepiło²⁶, Kociętów²⁷, Wola Podłęzna²⁸, Patrzychów²⁹, Rudzica³⁰, Lasko-

wiec³¹, Kurów³², Czarków³³, Chorzeń³⁴, Międzylesie³⁵, pustka Bluzin³⁶, Niesłusz³⁷, Sulanki³⁸, Cierpisz³⁹. A zatem należała do niego cała prawobrzeżna część obecnego miasta.

Parafia Morzysław do 1818 r. należała do archidiecezji gnieźnieńskiej, a potem do diecezji kujawsko-kaliskiej. W ramach archidiecezji gnieźnieńskiej przynależała do dekanatu zbarskiego⁴⁰ i sompoleńskiego⁴¹, a w diecezji kujawsko-kaliskiej do dekanatów sompoleńskiego i konińskiego. Od 1925 r. diecezja zmieniła nazwę na włocławską, w ramach której parafia morzysławska należała do dekanatu konińskiego, a obecnie do konińskiego II⁴². Kolejne zmiany granic diecezjalnych nie wpłynęły na przynależność administracyjną parafii.

Pierwsza świątynia drewniana

Pierwsza świątynia powstała prawdopodobnie w XIV wieku i była budowlą drewnianą⁴³. Najstarsze jednak informacje o kościele posiadamy dopiero z 1608 r. Stwierdzono w nich, że wewnątrz świątyni znajdowały się dwa ołtarze⁴⁴. W wielkim był umieszczony obraz, a na jego środku znajdowało się tabernakulum. Natomiast ołtarz drugi – prawdopodobnie boczny – nie miał obrazu. Na środku, prawdopodobnie na belce tęczowej, znajdował się krzyż⁴⁵. Wystrój uzupełniały: okrągła chrzcielnica i szafa, w której znajdowały się oleje święte. Posadzka była wykonana z cegły⁴⁶.

Z roku 1760 pochodzi informacja o znajdującym się w świątyni obrazie św. Rocha, przy którym były umieszczone wota⁴⁷, co świadczy o istniejącym już wtedy kulcie tego świętego. O wyglądzie świątyni wizytator wypowiada się krytycznie, stwierdzając, że przypominała ona „jaskinię łotrów”⁴⁸. Dowiadujemy się też, że do kościoła (już murowanego) wstawiono cztery stare ołtarze⁴⁹, co wskazuje, że w ostatnim etapie istnienia drewnianej budowli tyle ich tam było. Na terenie cmentarza przykościelnego była dzwonnica z dwoma dzwonami, a cały teren był otoczony parkanem⁵⁰.

Kościół wzniesiony przez ks. Liszkowskiego

W 1765 r. do parafii⁵¹ przyszedł ks. Andrzej Liszkowski⁵², który podjął się budowy świątyni murowanej⁵³. Prace rozpoczęto⁵⁴ prawdopodobnie przed rokiem 1782⁵⁵, a sufit został zasklepiony w 1788 roku⁵⁶.

W cztery lata⁵⁷ później wizytator zobaczył jednonawowy kościół, składający się z dużego i małego chóru, czyli z nawy i prezbiterium. Całkowita długość świątyni wynosiła 40 łokci⁵⁸, szerokość w nawie miała 16 łokci⁵⁹, a w prezbiterium 10⁶⁰. Prawdopodobnie do wymiarów nie doliczono zakrystii, która była przymurowana za wielkim ołtarzem⁶¹.

Wewnątrz znajdowały się wspomniane już cztery ołtarze. W wielkim został umieszczony obraz św. Rocha, przyozdobiony srebrną sukienką⁶². Dwa ołtarze boczne były poświęcone Matce Bożej⁶³ i św. Wojciechowi. W obu znajdowały się obrazy przedstawiające ich patronów. Natomiast na czwartym ołtarzu, pod chórem, ustawiono trzy postacie figuralne: w środku Matka Boża, a po bokach św. Katarzyna i św. Barbara⁶⁴. Nad wejściem frontowym zbudowano wsparty na dwóch filarach chór muzyczny, na który wchodziło się po murowanych schodach. Znajdował się tam ośmiogłosowy pozytyw pomagający w podtrzymywaniu śpiewu w czasie liturgii⁶⁵. Ambona, prawdopodobnie jeszcze z kościoła drewnianego, była umieszczona przy filarze między oknami wielkiego chóru, od strony północnej. Okrągła chrzcielnica znajdowała się prawdopodobnie w pobliżu głównego ołtarza. Wyposażenie uzupełniały dwa konfesjonały – jeden pod amboną, a drugi naprzeciw, było też kilka ławek w złym stanie⁶⁶.

Za ołtarzem głównym znajdowała się zakrystia. Miała jedno okno z żelazną kratą. Z zakrystii można było wejść po schodach na strych kościoła i zejść do podziemi. Była ona ogrzewana znajdującym się tam kominem. Wewnątrz zapewne ustawiono szafy na sprzęty liturgiczne. Pod świątynią znajdowały się podziemia, w których chowano zmarłych, a wspomina się o trzech takich miejscach: pod nawą, pod prezbiterium i zakrystią⁶⁷.

W ścianach zostały umieszczone okna: osiem w nawie i dwa w prezbiterium⁶⁸. Budowla na zewnątrz i wewnątrz była wybielona, miała ozdobny fronton, z planowaną wieżą, która miała dopiero zrobiony fundament, a mur był tylko z jednej strony, na wysokość łokcia⁶⁹. Prace jednak miały być kontynuowane, gdyż na placu była już zgromadzona cegła. Wejścia dwa: jedno frontowe, drugie od strony południowej przez kruchtę. Na dachu tylko z jednej strony położono dachówkę, a pozostała część była pokryta słomą⁷⁰. Na złączeniu małego i dużego chóru umieszczono wieżyczkę, w której znajdowała się sygnaturka.

Obok wejścia do kościoła usytuowano dzwonnice, w której zawieszono zostały dwa dzwony. Sama jednak dzwonnica, zbudowana z drewna, znajdowała się w złym stanie, gdyż drewno było już spróchniałe. Obok niej wystawiono kostnicę wykonaną również z drewna. Całość powinna być otoczona parkanem, jednak mur znajdował się tylko od ulicy, z trzech pozostałych stron ogrodzenie było przewrócone.

Tak przedstawiał się wygląd kościoła w czasie, gdy podjęto decyzję o jego konsekracji, która odbyła się w 1789 r.⁷¹, a obrzędu tego dokonał bp Józef Korytowski, sufragan gnieźnieński. O nowym kościele mówio-

no, że jest to „prawdziwa oblubienica Chrystusowa” ze względu na wspa-
niały kształt i dobre proporcje⁷². Jeszcze przed śmiercią ks. Liszkowski
wybudował wieżę⁷³, jednak tylko do wysokości dachu budynku kościel-
nego, czyli około 40 stóp⁷⁴. Umarł w roku 1800 i został pochowany w pod-
ziemiach zbudowanej przez siebie świątyni⁷⁵.

Po osiemnastu latach⁷⁶ od ostatniej wizytacji, kolejny wizytator nie
był już tak entuzjastycznie nastawiony do nowego kościoła, gdyż wyszły
na jaw jego wady, powstałe przy projektowaniu i budowie świątyni. Fun-
damenty były za słabe i zarówno ściany, jak i sklepienia były zarysowa-
ne, uwidoczniły się również zacieki. Ponadto dach był tylko częściowo
pokryty dachówką i okazało się, że była ona jeszcze wadliwie założona⁷⁷.
Nowy proboszcz, ks. Bartłomiej Gościcki⁷⁸, mimo swojego zaangażowa-
nia nie był w stanie wszystkiego poprawić. Ogrodził teren cmentarza przy-
kościelnego, wybudował murowaną dzwonnice, której jeszcze nie dokoń-
czył⁷⁹, ale umieścił już w niej dzwony⁸⁰. Wybudowana częściowo wieża spo-
wodowała, że pod nią powstała druga kruchta, do której można było wejść
na dwa sposoby: drzwiami wielkimi⁸¹ albo bocznymi, a trzecie wejście, tak
jak wcześniej istniało, przy kruchcie południowej⁸². Posadzka w kościele
została wykonana z cegły⁸³.

Następna wizytacja (z roku 1816) odnotowuje ciągle te same proble-
my: kościół się rysuje i zacieka, dach pokryty częściowo dachówką, a czę-
ściowo słomą, dzwonnica niedokończona i bez kopuły. Cmentarz przyko-
ścielny ma ogrodzenie zniszczone, a po placu kręci się bydło⁸⁴. W świątyni
były cztery wcześniejsze ołtarze, po raz pierwszy jest też wspomniany od-
pust ku czci św. Rocha⁸⁵. Przy ołtarzu wielkim zostały umieszczone niewiel-
kie stalle⁸⁶.

Trudno jednak z zapisu wizytacyjnego zorientować się, czym był spo-
wodowany słaby stan świątyni i otoczenia. Prawdopodobnie wynikał
z braku księdza na miejscu, gdyż po odejściu poprzednika, kolejny pro-
boszcz, ks. Jan Wichliński, posiadał też inne beneficjum⁸⁷. Warto również
zaznaczyć, że w latach 1814–1815 mansjonarz koniński, ks. Karol Weith,
występuje również jako zarządca morzysławski⁸⁸, a dopiero w 1826 r., jako
proboszcz w Morzysławiu, podpisał umowę⁸⁹. Domyślać się należy, że
dopóki nie było na miejscu księdza, posługa duszpasterska była tu oka-
zjonalna, a sprawy materialne zapewne w ogóle nie były podejmowane.

Dopiero gdy po 1830 r. do parafii przyszedł ks. Józef Magowski⁹⁰,
stan materialny świątyni i parafii zdecydowanie się poprawił. Pokryto cały
kościół dachówką i naprawiono uszkodzenia. Dzwonnica niestety zosta-
ła rozebrana, a dzwony wisały na słupach. Cmentarz przykościelny zo-

stał otoczony nowym murem. W pewnym oddaleniu od świątyni istniał niezależny cmentarz grzebalny⁹¹. Wyżej wspomniany proboszcz miał też zamiar dokończyć wieżę, lecz jego śmierć zniweczyła te plany⁹².

Zapewne taki układ świątyni i jej otoczenia zastał ks. Józef Kalasanty Ślósarski⁹³, który przybył do parafii w 1878 roku. Postanowił on najpierw dokończyć budowy wieży, zwłaszcza że belki i wiązania pogniły, a mur wyższego piętra groził zawaleniem⁹⁴. Plan prac został przygotowany przez budowniczego powiatowego, Chorążego, który przewidywał naprawę uszkodzeń i nadbudowanie wieży (łącznie z krzyżem miała mieć wysokość 200 stóp)⁹⁵. Pracę zakończono w 1880 r.⁹⁶ Powstała obecna wieża w stylu renesansowym, w której na niższym piętrze wstawiono trzy żelazne okna. Na wyższym zaś umieszczono trzy dzwony: jeden stary i dwa nowe⁹⁷. Ich dźwięk wychodził przez osiem okien z żaluzjami, w dachu świątyni umieszczono 18 dymników.

Przy okazji budowy wieży cały kościół został pobielony z zewnątrz, a w okna wstawiono kute żelazne ramy⁹⁸. Całość kosztów wykonanych prac wynosiła 3,5 tys. rubli⁹⁹. Obok wieży, z prawej strony, został wzniesiony kruczynek z płaskim dachem ozdobiony dziewięcioma filarami murowanymi¹⁰⁰. Ponadto do świątyni sprowadzono w roku 1880 żyrandol z warszawskiej firmy Norblina, wykonano także szereg innych prac¹⁰¹.

Prace budowlane poprzedziły pewne problemy związane z przesądami wiernych. Uważano, że nad wieżę wisi fatum i kto podjąłby się jej budowy, ten umrze. Przesąd ten dotyczył architekta, a także proboszcza. Niestety, w czasie prowadzonych prac, w dniu 22 kwietnia 1879 r. z czwartego piętra wieży spadł drąg i zabił starszego majstra murarskiego, Janiewiczza kierującego robotami. Proboszcz jednak te nastroje uspokoił i wieżę dokończył¹⁰².

Kolejny proboszcz do parafii przybył w roku 1884¹⁰³. Był nim ks. Stanisław Chmielewski¹⁰⁴. Oglądając budynek kościelny zauważył, że poszycie na dachu wieży zostało wadliwie wykonane. Najpierw próbował je poprawić, a ostatecznie postanowił kopułę pokryć nową blachą, już nie cynkową, ale miedzianą i dokonał tego w roku 1899. Ta też data została umieszczona na wieży¹⁰⁵. Jednak to nie koniec problemów z jej budową. W czasie dzwonienia urwał się i spadł jeden z dzwonów. Na skutek tego zdarzenia postanowiono wybudować nową, niezależną dzwonnice¹⁰⁶. Dokonano tego w latach 1897–1902, wybudowano takową według projektu budowniczego powiatu konińskiego, Zacherta. Umieszczono w niej trzy dzwony: najmniejszy „Roch”, zakupiony przez mieszkańców Szczepiła, drugi – stary i trzeci – nowy, „Wojciech”¹⁰⁷.

Rozbudowa kościoła w latach 1904–1914

Kościół wzniesiony przez ks. Andrzeja Liszkowskiego z czasem okazał się za ciasny. Dlatego też ks. Stanisław Chmielewski postanowił go rozbudować. Plan prac przygotował już wcześniej wspomniany budowniczy powiatu, Zachert. Prace rozpoczęto w 1904 roku, poświęcenia fundamentów dokonał dziekan koniński, ks. Władysław Jankowski¹⁰⁸, prawdopodobnie w roku 1905 (w murach prezbiterium znajduje się kamień z taką datą).

Rozebrano najpierw ściany boczne do wysokości okien, prezbiterium, zakrystie i sklepienie nad kościołem. Kontynuując prace wydłużono świątynię¹⁰⁹, zakrystię usytuowano obok prezbiterium, powstały kaplice boczne, podwyższono mury świątyni i zrobiono nowy strop¹¹⁰. W kościele zbudowano wielki ołtarz i cztery boczne w kaplicach, pokryto je stiukiem, ozdobiono figurami i ornamentacją z gipsu, zrobiono także cementową posadzkę¹¹¹. Wnętrze świątyni zostało wykonane według projektu Przewalskiego¹¹², a prace wewnątrz trwały jeszcze w latach międzywojennych. Zrobiono także ambonę¹¹³, założono witraże w oknach¹¹⁴, wykonano i zamontowano w prezbiterium ławki w formie stalli¹¹⁵, w kościele ustawiono 12 ławek z każdej strony, a w zakrystii dębowe szafy. Warszawski organmistrz, Wojciech Gadko, zamontował na chórze 15-głosowe organy¹¹⁶. W czasie prac budowlanych (w roku 1911) pracownicy weszli do krypty podziemnej, gdzie spoczywało ciało fundatora świątyni; tam je pozostawiono¹¹⁷. Prace budowlano-remontowe zakończono w roku 1912¹¹⁸. Koszt tych prac wynosił prawie 31 tys. rubli¹¹⁹. Niestety, nie była to budowla jednolita stylistycznie, gdyż występowały tu elementy: renesansowe, barokowe i klasycystyczne¹²⁰. Mimo iż później wykonywano jeszcze inne prace, to kościół w ten sposób zbudowany został przygotowany do konsekracji.

Uroczystości konsekracyjne były połączone z wizytacją parafii w dniach 13–14 maja 1914 r. przez ordynariusza kujawsko-kaliskiego Stanisława Zdzitowieckiego¹²¹. Pasterz przybył do Morzysławia 13 maja 1914 roku. Sama konsekracja odbyła się dnia następnego, tj. 14 maja 1914 r. W czasie tych obrzędów w ołtarzu zostały umieszczone relikwie świętych Prospera i Konstancji¹²².

Ks. Stanisław Chmielewski kierował również pracami na cmentarzu przykościelnym, który otoczono murem z żelaznymi bramami. Murem otoczono również cmentarz grzebalny, na którym wystawiono kapliczkę św. Jana Nepomucena oraz krzyż żelazny na kamiennym podmurowaniu¹²³. Przed kościołem znajdowała się szesnastowieczna figura św. Wojciecha¹²⁴.

Ten wspaniały kościół w czasie drugiej wojny światowej został zamieniony na magazyn, co spowodowało wewnętrzne jego zniszczenia.

Kościół w latach powojennych

Po wojnie kolejni proboszczowie wraz z parafianami troszcząc się o świątynię, porządkowali ją, remontowali i starali się utrzymać w jak najlepszym stanie.

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku zostało zmienione otoczenie świątyni, m.in. zbudowano nową plebanię, natomiast stare budynki (łącznie z plebanią) rozebrano. Zrobiono szeroką aleję od ulicy do głównego wejścia do kościoła, przy której ustawiono 11 figur przedstawiających patronów grup zawodowych charakterystycznych dla Konina oraz Świętą Rodzinę¹²⁵. Ich budowa była związana z rozwiniętym przy tej świątyni duszpasterstwem ludzi pracy, którym kierował ks. Stanisław Waszczyński, proboszcz w latach 1982–1988.

Ks. Zdzisław Rogalski, proboszcz w latach 1988–2003, gruntownie odnowił świątynię (1996–1998), a także pomalował ją na zewnątrz i wewnątrz¹²⁶. W tym też czasie budynek znajdujący się w pobliżu świątyni przebudowano na kaplicę przedpogrzebową.

Prace podjęte w roku 2004, przez ks. Józefa Wysockiego, proboszcza od 2003 r., doprowadziły do powstania kaplicy adoracyjnej w dawnej kaplicy św. Barbary i powiększenia chóru muzycznego. Głównym jednak ich celem była przebudowa prezbiterium, aby było ono bardziej przestronne i lepiej dostosowane do sprawowania liturgii. Dlatego zmniejszono stalle¹²⁷, zbudowano ambonę do głoszenia słowa Bożego, wyznaczono miejsce przewodniczenia, a ołtarz przesunięto bardziej do przodu.

* * *

Obecnie do świątyni prowadzą trzy wejścia: główne pod wieżą i dwa boczne, od strony południowej i północnej. W prezbiterium znajduje się ołtarz wielki w kształcie baldachimu, pod którym na ścianie tylnej prezbiterium wisi obraz św. Wojciecha, patrona parafii. Przed nim jest drewniany ołtarz z metalowym tabernakulum, w którym przechowuje się Najświętszy Sakrament. Na ścianie północnej umieszczony został obraz św. Rocha i obok srebrna sukienka z tego obrazu. Po obu stronach przed ołtarzem postawiono stalle, a na połączeniu prezbiterium z nawą są niewielkie balaski.

Świątyni jest budowlą jednonawową, z czterema, a właściwie pięcioma kaplicami. Po prawej stronie, kaplica z przodu, pod wezwaniem Miłosierdzia Bożego z wmontowanym w centrum ołtarza krzyżem, w której odbywa się zazwyczaj sprawowanie sakramentu pokuty. Z niej przechodzi się do dawnej kaplicy św. Barbary, a obecnie adoracyjnej, w której odbywa się codziennie adoracja Najświętszego Sa-

kramentu. W centrum jest ołtarz wystawienia, na ścianie obraz Jezusa Miłosiernego. Z niej jest wyjście na zewnątrz świątyni.

W tylnej części kościoła znajduje się kaplica św. Józefa. Nad wejściem głównym, jest chór muzyczny, na którym w roku 1912 zostały zainstalowane organy. Po drugiej stronie nawy znajduje się wejście na chór, magazynek i kaplica św. Stanisława Kostki.

Po drugiej stronie z przodu znajduje się kaplica Matki Bożej. W jej centrum znajduje się obraz Matki Bożej Częstochowskiej, a dookoła obrazy przedstawiające tajemnice różańcowe. Z tej kaplicy można przejść do zakrystii, która została umieszczona obok prezbiterium, lub wyjść na zewnątrz.

W świątyni znajdują się trzy stałe konfesjonały, dwa w kaplicy Bożego Miłosierdzia i jeden w kaplicy Matki Bożej. W nawie głównej po obu jej stronach zostały umieszczone ławki. Na ścianach wiszą obrazy przedstawiające stacje drogi krzyżowej. Na zwieńczeniu prezbiterium i nawy, przy przejściu do kaplicy Miłosierdzia, została umieszczona chrzcielnica.

PRZYPISY

¹ P. Małuśkiewicz, *Województwo konińskie*, Warszawa – Poznań 1983, s. 107.

² [B. Chlebowski] Br. Ch., *Morzyszław*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 6, Warszawa 1885, s. 690.

³ Tamże.

⁴ W układzie łanu chełmińskiego 1 morga = 0,56 ha, czyli ok. 183 ha. Zob. J. Konik, D. Skorupa, W. Sienkiewicz, *Tablice historyczne*, Wrocław 2003, s. 349.

⁵ *Diecezja włocławska 2000*, Włocławek 2001, s. 339.

⁶ P. Małuśkiewicz, *Województwo konińskie*, dz. cyt., s. 107.

⁷ Zob. W. Głowa, *Fundator*, w: *Encyklopedia katolicka* (EK), t. 5, Lublin 1989, kol. 772.

⁸ Zob. W. Wójcik, *Fundacja*, w: EK, t. 5, Lublin 1989, kol. 760–761.

⁹ Urząd kościelny z własnym uposażeniem. Zob. J. Rybczyk, *Beneficjum*, w: EK, t. 2, Lublin 1985, kol. 262–265.

¹⁰ Właściwy zarządca majątku beneficjalnego, ale nie właściciel. Zob. J. Rybczyk, *Beneficjant*, w: EK, t. 2, Lublin 1985, kol. 262.

¹¹ Akt prawny powołujący do istnienia urząd kościelny, beneficjum, instytucję lub stowarzyszenie kościelne. Zob. W. Góralski, *Erekcja*, w: EK, t. 4, Lublin 1985, kol. 1068.

¹² W. Abraham, *Organizacja Kościoła w Polsce do połowy wieku XII*, Poznań 1962, s. 221.

¹³ Wykonywane przez właściciela danego terenu lub osobę przez niego wyznaczoną. Zob. Z. Zyglicz, *Religijność w miastach kujawskich późnego średniowiecza*, w: *Ecclesia et civitas*, pod red. H. Manikowskiej, H. Zaremskiej, Warszawa 2002, s. 330.

¹⁴ W czasach staropolskich opieka nad świątynią należała do tego, komu przysługiwało prawo patronackie. Zob. W. Kowalski, *Kościół w mieście opatów. Źródła i wysokości dochodów parafii jędrzejowskiej w średniowieczu i w czasach wczesnonowozłotytrzech*, w: *Ecclesia et civitas*, dz. cyt., s. 269.

¹⁵ W. Abraham, *Organizacja Kościoła w Polsce...*, dz. cyt., s. 249.

¹⁶ J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, t. 1, Gniezno 1880, s. 236n, przypisy.

¹⁷ *Liber beneficiorum* – księga beneficjów, księga uposażeń, zawierająca opisy beneficjów w diecezji wraz z podaniem ich dochodów. Sporządzane najczęściej w związku z nakładaniem na duchowieństwo kontrybucji na potrzeby Rzeczypospolitej (*subsidium charitativum*), których wysokość była określana przez synod prowincjalny lub diecezjalny, na wniosek króla lub sejmu. Zob. E. Gigilewicz, *Liber beneficiorum*, w: EK, t. 10, Lublin 2004, kol. 946–947.

¹⁸ J. Łaski, *Liber beneficiorum...*, dz. cyt., t. 1, s. 236.

¹⁹ Tamże, s. 236.

- ²⁰ Potwierdza to wizytacja z 1608.
- ²¹ J. Ł a s k i, *Liber beneficiorum...*, dz. cyt., t. 1, s. 236.
- ²² Archiwum Diecezjalne we Włocławku (ADWł), Archiwum arcybiskupów gnieźnieńskich (AAG). Wiz. 87, s. 181.
- ²³ W. Z a l e s k i, *Święci na każdy dzień*, Warszawa 1998, s. 199.
- ²⁴ J. Ł a s k i, *Liber beneficiorum...*, dz. cyt., t. 1, s. 237. Kolejne wizytacje wymieniają jeszcze inne miejscowości, ale wynika to raczej z tworzeniem nowych osad na tym samym terenie.
- ²⁵ Raczej Grójec, obecnie ul. Grójecka na terenie parafii bł. Jerzego Matulewicza.
- ²⁶ Wieś po lewej stronie Warty, obecnie należąca do parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Brzeźnie k. Konina.
- ²⁷ Miejscowość trudna do zidentyfikowania.
- ²⁸ Wieś położona na wschód od Rudzicy, przy drodze do Lichenia, obecnie parafia bł. Jerzego Matulewicza.
- ²⁹ Wieś położona na wschód od Woli Podłężnej, przy drodze na Kramsk, obecnie parafia bł. Jerzego Matulewicza.
- ³⁰ Wieś położona przy wyjeździe z Konina do Lichenia, częściowo należąca do parafii Najśw. Maryi Panny Królowej Polski, a częściowo do parafii bł. Jerzego Matulewicza.
- ³¹ Dzielnicza Konina położona we wschodniej jego części, obecnie siedziba parafii bł. Jerzego Matulewicza.
- ³² Teren Konina, obecnie niezamieszkały, między Wartą a ul. Kardynała Wyszyńskiego, należy do parafii św. Wojciecha.
- ³³ Dzielnicza Konina, położona nad Wartą, w okolicy ul. Poznańskiej, na wschód od Chorzonia, należy do parafii św. Maksymiliana.
- ³⁴ Dzielnicza Konina – w zachodniej części miasta – na terenie, na którym znajduje się obecnie parafia św. Faustyny Kowalskiej.
- ³⁵ Dzielnicza Konina, przy wyjeździe w kierunku Kazimierza Biskupiego, obecnie parafia św. Maksymiliana.
- ³⁶ Miejscowość nie zidentyfikowana.
- ³⁷ Dzielnicza Konina, przy wyjeździe w stronę Ślesina, obecnie teren parafii Najśw. Maryi Panny Królowej Polski.
- ³⁸ Teren niezamieszkały, obecnie znajduje się tam huta aluminium i wysypisko śmieci.
- ³⁹ Teren w okolicy ul. Kleczewskiej, obecnie parafia św. Maksymiliana.
- ⁴⁰ J. Ł a s k i, *Liber beneficiorum...*, dz. cyt., t. 1, s. 237.
- ⁴¹ ADWł, AAG. Wiz. 40, s. 19.
- ⁴² „Rocznik Diecezji Włocławskiej” 2008, s. 441.
- ⁴³ *Diecezja Włocławska 2000*, Włocławek 2001, s. 340.
- ⁴⁴ ADWł, AAG. Wiz. 3, k. 290v.
- ⁴⁵ Tamże, k. 291.
- ⁴⁶ Tamże.
- ⁴⁷ ADWł, AAG. Wiz. 40, s. 20.
- ⁴⁸ ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 183.
- ⁴⁹ Tamże.
- ⁵⁰ ADWł, AAG. Wiz. 3, k. 291.
- ⁵¹ Parafię objął w uroczystość św. Wojciecha. ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 186.
- ⁵² Ks. Andrzej Liszkowski – urodzony na terenie diecezji poznańskiej 28 X 1717 r., święceń kapłańskie przyjął 20 XII 1741 r. W roku 1742 objął urząd proboszcza w Gosławicach, a od 1765 r. w Morzysławiu, prezentowany na urząd przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Otrzymał od papieża Klemensa XIV dyspensę na posiadanie dwu beneficjów. Zob. ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 186. Zmarł w maju 1800 roku. Zob. *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” (KDK-K) 8(1914), s. 232. W roku 1749 był proboszczem w Dobrosławowie i tam odbudował drewniany kościół. Zob. J. Ł a s k i, *Liber beneficiorum...*, dz. cyt., t. 1, s. 259, przyp.
- ⁵³ Tamże.

⁵⁴ Prace rozpoczęto wcześniej, gdyż przywilej na odpust ku czci Imienia Matki Bożej, datowany był na rok 1784, jeżeli więc był on wydany dla nowo wybudowanego ołtarza, to w tym roku ten ołtarz już istniał. Zob. ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 184.

⁵⁵ Taką informację podał ks. Stanisław Chmielewski. Zob. *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 189. W prezbiterium znajdował się napis „extractum A. D. 1785”. Zob. *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 232.

⁵⁶ ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 181.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Nawa miała 26, a prezbiterium 14 łokci długości. Jeden łokieć 58,6 cm. Długość 23,44 m. Zob. J. Konik, D. Skorupa, W. Sienkiewicz, *Tablice historyczne*, dz. cyt., s. 349.

⁵⁹ Czyli 9,37 m.

⁶⁰ Czyli 5,86 m.

⁶¹ ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 183. Miała wymiary osiem na osiem łokci, czyli 4,68 m długości i tyleż szerokości.

⁶² Sukienka datowana na 1678. Zob. *Diecezja Włocławska 2000*, dz. cyt., s. 340.

⁶³ Prawdopodobnie do tego ołtarza był przypisany odpust ku czci Imienia Matki Bożej, gdyż na takowy było pozwolenie z Rzymu datowane 8 VII 1784 r., a potwierdzone przez konsystorz gnieźnieński 25 VIII 1784 r. Zob. ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 183.

⁶⁴ Biorąc pod uwagę tradycję istnienia do dziś kultu św. Barbary (kaplica jej poświęcona), domyślać się można, że ona właśnie była główną patronką tego ołtarza. Potwierdzają to następne wizytacje.

⁶⁵ ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 183.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ W 1810 r. wspomina się o dwóch miejscach na pochówek: pod wielkim ołtarzem i na środku kościoła, trzecie miejsce, pod zakrystią, przeznaczone było na cele gospodarcze. Zob. ADWł, AAG. Wiz. 134, s. 377.

⁶⁸ ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 181.

⁶⁹ Czyli około 60 cm.

⁷⁰ ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 183.

⁷¹ ADWł, Akta par. Morzysław, t. 2, s. 31v.

⁷² ADWł, AAG. Wiz. 87, s. 183.

⁷³ J. Ślósarski, *Sprawozdanie o budowie wieży przy kościele w Morzysławiu*, „Przeegl. Katolicki” 18(1880), s. 725.

⁷⁴ Jedna stopa 29,3 cm, czyli 11,72 m. J. Konik, D. Skorupa, W. Sienkiewicz, *Tablice historyczne*, dz. cyt., s. 349.

⁷⁵ *Opis wizytacji...*, s. 232.

⁷⁶ ADWł, AAG. Wiz. 105, s. 43. Wizytacja z 1801 roku stwierdzała, że po śmierci ks. A. Liszkowskiego nie ma przy kościele stałej obsługi. Natomiast kolejny opis świątyni znajdujemy w wizytacji z 1810.

⁷⁷ Na dachu była nadal słoma. Zob. ADWł, AAG. Wiz. 134, s. 376.

⁷⁸ Ks. Bartłomiej Gościcki – urodzony w 1775, święcenia kapłańskie przyjął w 1801, od tego też czasu pracował przy morzysławskim kościele. Nie miał też innego beneficjum. Zob. Tamże, s. 397.

⁷⁹ Brakowało jeszcze ośmiu łokci muru i kopuły. Zob. Tamże, s. 376.

⁸⁰ Były to dwa dzwony. Zob. Tamże

⁸¹ Otwierane tylko na uroczystości z procesjami dookoła kościoła.

⁸² ADWł, Akta par. Morzysław, t. 2, s. 31v.

⁸³ ADWł, AAG. Wiz. 134, s. 377.

⁸⁴ ADWł, Akta par. Morzysław, t. 2, s. 31v.

⁸⁵ Tamże, s. 32.

⁸⁶ Tamże, s. 32v.

⁸⁷ Posiadał on drugie beneficjum w Rychnowie, trudno więc powiedzieć, gdzie faktycznie rezydował. Zob. Tamże, s. 37.

⁸⁸ ADWł, Akta par. Konin, t. 3, s. 47, 100, 106.

⁸⁹ Układ o zamianę dziesięcin z Kurowa podpisany w 1826 r.

⁹⁰ Ks. Józef Magowski – urodzony w 1780, święcenia kapłańskie przyjął w 1810, po 1830 przybył do parafii. Zob. ADWł, Akta par. Morzysław, t. 2, k. 50.

⁹¹ Tamże.

⁹² J. Ślósarski, *Sprawozdanie...*, poz. cyt., s. 725.

⁹³ Zmarł w 1884 roku. *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 232.

⁹⁴ J. Ślósarski, *Sprawozdanie...*, poz. cyt., s. 725.

⁹⁵ Czyli 58,60 m.

⁹⁶ J. S[ta]liński, *Korespondencje*, „Przeł. Katolicki” 18(1880), s. 361.

⁹⁷ Nowe wykonane w firmie Zwolińskiego. J. Ślósarski, *Sprawozdanie...*, poz. cyt., s. 726.

⁹⁸ Tamże.

⁹⁹ Szczegółowy kosztorys budowy podaje J. Ślósarski, *Sprawozdanie...*, poz. cyt., s. 725n. Natomiast ks. Chmielewski podaje, że prace wykonane przez ks. Ślósarskiego obejmowały sumę 4,3 tys. rubli. Zob. *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 232.

¹⁰⁰ J. Ślósarski, *Sprawozdanie...*, poz. cyt., s. 726. Autor nie podaje, do czego ta budowla miała służyć, ale domyślać się należy, że jest to budynek, w którym znajduje się obecnie kaplica przedpogrzebowa.

¹⁰¹ Zrobiono: organy, ambonę, ramy do obrazów, feretrony pozłożono, posadzkę w zakrystii i na chórze z cementu, bramę żelazną i trzy furtki prowadzące na cmentarz. Tamże.

¹⁰² Tamże.

¹⁰³ „Rocznik Diecezji Włocławskiej” 1991, s. 325.

¹⁰⁴ Pracował w parafii od 1884 do 1917. Zob. *Diecezja Włocławska 2000*, dz. cyt., s. 341.

¹⁰⁵ *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 232.

¹⁰⁶ Tamże, s. 233.

¹⁰⁷ Na wierzchu dzwonu zostały odlane nazwiska fundatorów. Zob. tamże, s. 233.

¹⁰⁸ Tamże.

¹⁰⁹ Najwyraźniej dawne prezbiterium kończyło się w miejscu dzisiejszych balasek, a dalej była zakrystia. W ramach prac wydłużono świątynię dobudowując nowe prezbiterium.

¹¹⁰ *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 232.

¹¹¹ Wykonała firma Ortha z Warszawy. Zob. Tamże, s. 233.

¹¹² Jego projekt był przedstawiany i oceniany na posiedzeniu Komisji Diecezjalnej Archeologiczno-Budowlanej w 1914 roku. Zob. *Sprawozdanie z Komisji Diecezjalnej Archeologiczno-Budowlanej*, KDK-K 8(1914), s. 165.

¹¹³ Wykonała firma Krzywickiego z Radomia. Zob. *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 233.

¹¹⁴ Wykonał zakład Białkowskiego z Warszawy. Zob. tamże.

¹¹⁵ Wykonał zakład stolarski Felicjana Milusińskiego ze Stawiszyna. Zob. tamże.

¹¹⁶ Organ zamontowano w 1912 roku.

¹¹⁷ W trakcie prac rozebrano dwie pieczary grobowe, pozostawiając trzecią, w której znajdowała się trumna z ciałem budowniczego. Zob. *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 232.

¹¹⁸ Tamże, s. 233.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ Tamże, s. 190.

¹²¹ *Porządek I wizyty pasterskiej w 1914 r.*, KDK-K 8(1914), s. 66. W czasie tej wizytacji bp S. Dzditowiecki oprócz konsekracji kościoła udzielił pierwszej Komunii świętej dzieciom i bierzmowania 785 osobom, a także obejrzał wyposażenie świątyni. Zob. *Sprawozdanie z wizyty pasterskiej. Morzysław*, poz. cyt., s. 190.

¹²² Tamże, s. 190.

¹²³ Tamże.

¹²⁴ *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 340.

¹²⁵ Tamże.

¹²⁶ Tamże, s. 340n.

¹²⁷ Usunięto przednią część stali.